

Birikim

AYLIK SOSYALİST KÜLTÜR DERGİSİ

Azınlık-kimlik

BASKIN ORAN

MESUT YEĞEN

DİLEK KURBAN

İBRAHİM BAHADIR

RONİ MARGULİES

DOĞAN TARKAN

ÜMİT AKTAŞ

TANIL BORA

NURDAN GÜRBİLEK

TUFAN ERHÜRMAN

YÜKSEL AKKAYA

ARALIK 2004 • 4.600.000 TL

GEÇEN AYIN BİRİKİMİ

ISSN 1300-8332

9771300833322

000000-000000

ÖMER LAÇINER *Irak! Kullam, direniş ve anti-Amerikanizm* • METE ÇUBUKÇU *"Kanlı" seçim!* • ERHAN KELEŞOĞLU *Filistin; Arafat ve mirası*

188

“AZINLIK HAKLARI VE KÜLTÜREL HAKLAR RAPORU”NUN BÜTÜN ÖYKÜSÜ

(*Birikim*, no. 188 (Aralık 2004), s. 17-25)

Baskın Oran

O. Pamuk’un kahramanına öykünüp de, “Bir rapor okudum, dünyam değişti” diyecek değilsiniz elbette. Ama hiçbir şey, hiçbir şeyden sonra aynı şey olamayacağına göre; Türkiye’nin de, “azınlık-çoğunluk”, “üst kimlik-alt kimlik”, “objektif kimlik-sübjektif kimlik”, “dominant olan-olmayan”, “Türkiyeli-Türk-Anadolulu” vb. kavramları öğrendikten sonra artık bu tür kavramlar olmadan tartışamayacağı da koskoca bir gerçek.

ÖNCE: BU RAPOR’UN ASIL ÖNEMİ NEREDE YATIYOR?

Rapor, “Bir dokun, bin âh dinle kâse-i fağfurdan” olayını gerçekleştirdi. Demek ki, yaraya parmak basmıştı. Ama asıl önemi orada değil. Şurada:

Bizler, hepimiz, “şey”leri ancak kafamızdaki **kavramlar** sayesinde düşünebilir ve algılayabiliriz. Kavram bilmeden düşünmek ve algılamak diye birşey yoktur. Kavramlar (kategoriler), kafamızdaki posta kutuları gibidir. Hani, öğrenci yurtlarında duvarda ufak posta kutuları vardır ya, güvercin yuvalarına benzeyen, onlar. Bunlar, hangi mektubun kime gideceğini belirler. Kulağımızın duyduğu veya gözümüzün okuduğu ham bilgileri biz bu kutucuklardan birine yerleştirmek sayesinde algılamaya ve düşünmeye başlayabiliriz.

Tabii, bu ham bilgiler, bu kutucuklar ne kadar çoksa o kadar iyi ve ayrıntılı biçimde algılanır. Ne kadar azsa, o kadar zayıf ve kaba biçimde algılanır. Örneğin, dış politikada “Bağlantısızlık” (*non-alignment*) diye bir kavramdan habersiz isek, Tito Yugoslavyasının SSCB’ye de ABD’ye de karşı çıkan dış politikasını anlayamayız. Onu “Dış Politika” veya “Lider” adlı kutulardan birine atarız ve sonuç olarak da Tito’nun inatçılığına veya dış politika dehasına bağlar, kurtuluruz. Çünkü, ham bilgiyi mecburen en yakın kutuya tikiştirmişizdir. Yani, mektubun doğru yere gitmesi için, kafamızdaki bu kutucukları (kavramları) mümkün olduğunca çeşitlendirmek şarttır.

İşte, bu yazıda sözünü edeceğim Rapor'un yaptığı asıl önemli iş, Türkiye'nin kafasındaki kavramları çeşitlendirmek oldu. Artık Türkiye daha ayrıntılı ve dolayısıyla doğru düşünebilecek. Kabaca, el yordamıyla düşünmeyi atacak. Hatta, daha önce kavram eksikliği yüzünden düşünemediklerini düşünecek. Bu mecburen böyle olacak. Rapor'a sövüp sayanlar bile, görüyorsunuz, "Alt kimlik-üst kimlik" ve "Türk-Türkiyeli" gibi sınıflandırmaları kullanmadan konuşamaz hale geldi. Çok hayırlı bir gelişmedir ve korkmayın artık geri gitmez. 25 Kasım 2004 tarihli *Radikal*'den dünyalar ilginç bir haber: "*Belli kaliteyi aşan markaların uluslararası imajını güçlendirecek Turquality projesi başlıyor. Devlet Bakanı Tüzmen, 'Üst garantör kimlik olacak' dedi.*"

İHDK'NİN KURULUŞU

Konuya, Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulunun kuruluşundan başlayalım ve tartışmaları anlayabilmek için birtakım temel bilgiler verelim. Ondan sonra, Rapor'a yapılan itirazlara sırayla gireriz.

Kolaylık olması için, şu kısaltmaları kullanacağım: Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu: **İHDK**; İHDK Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Alt Komisyonu: **Alt Komisyon**; bu komisyonun hazırladığı ve İHDK genel kurulunda oylanarak kabul edilen "Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Raporu": **Rapor**.

İHDK, Türkiye'nin AB'ye girmesi için gerekli olan Kopenhag Siyasal Kriterlerine uyma iradesinin zorlaması sonucu, 12.4.2001 tarihinde çıkartılan 4643 sayılı yasayla Ecevit koalisyonu zamanında kuruldu. Ek Md. 5 şöyle diyordu: "*İnsan hakları ile ilişkin olarak ilgili devlet kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında iletişim sağlamak ve insan haklarını kapsayan ulusal ve uluslararası konularda danışma organı olarak görev yapmak üzere, Başbakanın görevlendireceği bir devlet bakanına bağlı olarak İnsan Hakları Danışma Kurulu oluşturulmuştur*".

Yasadan sonra, bir de yönetmelik çıkartıldı. Bu belge, bugünkü biçimini, 23.11.2003 tarih ve 25.298 sayılı *Resmî Gazete*'de yayınlanarak aldı. Yani İHDK, bir yasaya ve bir yönetmeliğe dayanıyor.

Bu iki belgedeki hükümleri teker teker saymak mümkün değil; gerekli de değil. Bunlar arasında konumuz için gerekli olanları, Rapor'a yapılan itirazları ele alırken aşağıda zaten sunacağım.

İHDK'NİN BİLEŞİMİ

Bu makalenin yazıldığı Kasım 2004 sonunda, İHDK'ye yeni üyelerin eklendiğini gazeteler yazdı. Ama burada bizim konumuz, Rapor oylandığı sırada (01.11.2004) İHDK üye sayısının 78 oluşu.

Bu 78 kişinin dağılımını anlatayım. İHDK'de 3 tür üye var:

1) Bürokratlar. Bunlar, çeşitli bakanlıkların veya devlet kuruluşlarının (yani, devletin) temsilcileri. Adalet Bakanlığından tutunuz, Jandarma Genel Komutanlığına kadar geniş bir yelpaze oluşturuyor. Bunların sayısı (hep, Rapor'un oylandığı ve kabul edildiği tarihten bahsediyoruz) 19.

2) Sivil Toplum Örgütleri (STÖ; yabancı dilde genellikle NGO diye geçiyor). Bunları ikiye ayırmak mümkün. Birincisi, bildiğimiz STÖ'ler: Mazlum-Der, İnsan Hakları Vakfı, vb. İkincisi, yarı-resmî niteliği olanlar: bunların arasında bir meslek odası olan TMMOB'yi veya Türkiye Barolar Birliğini saymak mümkün. Bunların sayısına gelince, birinciler 43 tane, ikinciler 10 tane olmak üzere toplam 53 tane.

Yalnız, bu "sivil" örgütler arasında pek de sivil olmayanların bulunduğunu, devlet kuruluşlarına taş çıkartan GONGO'ların¹ olduğunu biraz aşağıda anlatacağım.

3) Uzmanlar. Benim de dahil olduğum bu grupta, Türkiye'de insan hakları üzerinde çalışan ve genellikle üniversitelerden gelen kişiler bulunuyor. Bunların sayısı 6 (hep, 01.10.2004'te).

¹ Government Operated NGOs. Bu tür kuruluşlar Batı'da çoktur. Bunlar uluslararası toplantılara giderler ve sivil toplum örgütü görünümü altında kendi devletlerinin politikasını savunurlar. Türkiye'deki GONGO'ların bunlardan iki farkı göze çarpmakta: 1) Hükümet tarafından değil, daha çok "gözükmeyen devlet" tarafından kurdurulmakta ve desteklenmektedir; 2) Türkiye'nin çıkarlarını yurt dışında savunmaktan çok, kendilerini Türkiye'deki insan haklarının geliştirilme sürecini önlemeye adanmış bulunmaktalar.

Diğer yandan Kasım 2004'te İHDK'ye yapılan yeni üye atamaları arasında ilgi çekici bir dernek var: "Bursa Şehit Aileleri, Terör Mağdurları ve İnsan Hakları Derneği" (*Birgün*, 25.11.2004). Burada, atama yapan makamın insan hakları tanımı konusunda insan şüpheye düşüyor. Çünkü insan hakları ancak devlet tarafından ihlal edilebilir; zaten bu yüzden ki insan hakları devletten kazanılan alanda yeşerir. Örneğin, devletin silahlı güçlerinin yargısız infazla bir insanı vurarak öldürmesi bir insan hakları ihlalidir. Ama bir terör örgütünün aynı şeyi yapması insan hakları ihlali değildir; düpedüz suç'tur. "Terör Mağdurları" veya "Şehit Aileleri" adlı örgüt mensuplarının "Kahrolsun İnsan Hakları!" sloganıyla yürüdükleri bir Türkiye'de, bu isimde bir derneğin, adının sonuna zorla eklendiği açıkça belli olan "insan hakları" ibaresi taşıyor diye İHDK'ye üye yapılması en azından İHDK'nin işlemesi açısından "kaygı verici" olarak nitelenebilir.

İHDK'NİN ÇALIŞMASI

(Önce, bir uyarı: İHDK'yi, aynı alanda çalışan iki kuruluşla karıştırmamak lazım: 1) İnsan Hakları Başkanlığı (İHB). Bu tamamen bir devlet kuruluşu, Polis Akademisi öğretim üyeliğinden buraya atanarak gelen Doç. Dr. Vahit Bıçak². İHB'nin görevleri arasında İHDK'nin sekreteryaya hizmetlerini yerine getirmek de var. İHDK ile İHB arasında herhangi bir hiyerarşik ilişki bulunmuyor; 2) İnsan Hakları Üst Kurulu. Bu da tamamen bir devlet kuruluşu ve Başbakanlık'ın yanı sıra Adalet, İçişleri, Milli Eğitim, Dışişleri, Sağlık, bir de Çalışma ve Sosyal Güvenlik bakanlıklarının müsteşarlarından oluşuyor. Şimdi devam edebiliriz.)

İHDK, olağan toplantılarını yılda 3 kez yapıyor. İlk toplantısını yaptığı 26.02.2003 tarihinden bu yana toplam 9 toplantı gerçekleştirdi. İHDK başkanı, üyeler arasından ilk toplantıda seçilmiş olan Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu.

İHDK, Mayıs 2003'te yaptığı ikinci toplantısında 13 tane çalışma grubu (alt komisyon) kurdu ve bunların kendi konularında birer rapor hazırlamasını istedi. Üyeler istedikleri bir alt komisyona katıldılar ve aralarından seçtikleri bir başkanın yönetiminde toplanarak konularına ilişkin raporlar kabul ettiler. Bu raporlar, oybirliği sağlanamadığı zaman, genel kurul toplantısında mevcut üyelerin çoğunluk oylarıyla kabul edildi.

Bu yazının konusu olan Rapor da bu 13 rapordan biri. Diğer raporlar daha önce kabul edildi. Fakat, Alt Komisyonda oybirliğiyle geçen bizim Rapor, "Vatan hainliği yapılıyor, konu çok önemlidir, tartışmalar yeterli değildir, oylamaya geçemeyiz, gelecek toplantıda da tartışalım" diye engellemeler yapıldığı için, yazıldığı Haziran 2003 tarihinden ancak bir buçuk yıl sonra, 01 Ekim 2004'te oylanabildi ve kabul edildi. 22 Ekim 2004'te yapılan basın toplantısından sonra da ilgili devlet bakanlığına sunuldu.

RAPOR SONRASI SALDIRILAR

Rapor'un oylanması bir buçuk yıl sürdü ama, kamuoyunda duyulduğu andan itibaren her şey fevkalade hızlı gelişti. Hatırlanacağı üzere, Rapor birdenbire saldırılara uğradı. Bir kere, 22 Ekim toplantısı "Toplumsal Düşünce Derneği" adlı GONGO'nun

² Doç. Dr. Vahit Bıçak başlangıçta İHDK üyesiydi ve Prof. Kaboğlu'nun kazandığı başkan seçiminde kendisine karşı aday olmuştu. İHB başkanı atanır atanmaz Prof. Kaboğlu'na karşı harekete geçmesini İHDK'nin birçok üyesi buna bağlamıştır.

genel başkanı Fethi Bolayır tarafından TV kameraları önünde basıldı. Fethi Bolayır Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına da başvurarak, Rapor yazarları hakkında “vatana ihanet” suç duyurusunda bulundu ve ayrıca Rapor’un usul yönünden iptal edilmesini talep etti (*Radikal*, 26.10.2004).

Bunun arkasından, 01 Kasım günü Prof. Kaboğlu Rapor’u kamuoyuna resmen açıklarken, bir diğer GONGO olduğu anlaşılan Kamu-Sen sendikasının genel sekreteri Fahrettin Yokuş adlı İHDK üyesi Rapor metnini Kaboğlu’nun elinden yine TV kameralarının önünde birdenbire kaparak yırttı. Ertesi gün de bir basın toplantısı yaparak demeç verdi: “*Rapor’u on bin, yüz bin defa karşımıza çıksa, yine yırtacağız. Rapor’u yırtışım insan haklarına saygısızlık değil, gasp edilen insan hakkının geriye alınmasıdır. Bu davranışım fiziki şiddet değil, demokratik bir hakır³. Artık Kurul toplantıları daha gergin yapılacaktır. Hükümet, Kurul’a üniversiteden atılmış Türkiye Cumhuriyeti ile kavgalı iki kişiyi kasten getirmiştir*” dedi. Bu sözlerin söylendiği sırada basın toplantısını izleyen dinleyicilerden birinin “*Bizim sesimizi duymazlarsa, kurşunun sesini duyarlar*” dediği duyuldu. DYP Genel Başkan Yardımcısı Saffet Kaya da “*Yokuş doğru yaptı. Kutluyorum. Eline sağlık*” diye yorumda bulundu (*Radikal*, 03.11.2004).

Bu saldırılar “milliyetçi” basında ve hatta TBMM’de devam etti. AKP Malatya milletvekili Süleyman Sarıbaş Meclis’te gündem dışı söz alarak, “*Azınlık arayanlar analarına, babalarının kim olduğunu bir kez daha sormalıdırlar. Ey Türk titre ve özüne dön. Ne mutlu Türk’üm diyene*” dedi (*Hürriyet*, 27.10.2004). Yine Kamu-Sen sendikası genel başkan Bircan Akyıldız: “*Vatan pahasına bu hareket yapılmaz. Toprağın bedeli kandır. Gerekirse o kan dökülür. Raporun adını bile edenlerin başına bela oluruz*” diye demeç verdi (*Birgün*, 27.10.2004).

Bu hengamede hükümet nasıl davrandı? Önce, hükümet Rapor’u bir süre görmezden geldi. “Böyle bir rapor bizi ulaşmamıştır” dedi. Fakat “milliyetçi” kanattaki doz artınca ürktü. Bir yandan “Biz bu Rapor’u istemedik, kendileri yazmışlar” dedi, bir yandan da hükümet sözcüsü Adalet Bakanı Cemil Çiçek’in ağzından “Entel çaba ürünü” olarak yorumladı.

Aslında, bu hükümette reformcu tutumuyla dikkatleri çekmiş bir bakan olan Çiçek, daha sonraki günlerde bu tutumunu, Rapor’u “*Entel fitne*” (Adnan Ekinci, *Radikal*,

³ Özellikle bu son iki cümle, insan hakları kavramının bazıları tarafından nasıl anlaşılabilirliğine ilginç bir örnektir.

19.11.2004) olarak nitelermeye kadar götürerek olayın gözlemcilerini şaşırtacaktır. İHB Vahit Bıçak ise Rapor'un resmî olmadığını ileri sürecektir.

Hükümet niye böyle davrandı?

Bir kere, çok yönden saldırıya uğrayan bu türden belgelerin akıbeti bu Rapor'un da başına geldi. TOBB'un Prof. Doğu Ergil'e hazırlattığı "Doğu Raporu" Ağustos 1995'te açıklandığında büyük saldırıya uğrayınca, TOBB ortadan yok olmuştu. TÜSİAD'ın Prof. Bülent Tanör'e hazırlattığı "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri" raporu aynı tepkiyi yarattınca, ortadan yok olma sırası bu sefer TÜSİAD'a geldi. Bu seferki durumda AKP Hükümeti, bu iki kuruluştan da "haklı"ydı: Rapor'u ismarlamamıştı; İHDK bunu kendine görev sayarak kendiliğinden hazırlamıştı (bu konuya aşağıda döneceğim için fazla uzatmıyorum).

İkincisi, Hükümet 17 Aralık 2004'ten önce sorun istemiyordu. Oysa, kendisine karşı olan ne kadar insan ve kuruluş varsa, hükümete saldırmak için Rapor'u fırsat bildi. Hükümet bu beklemediği sertlikteki saldırılar sonucu korktu ve hatta resmen kroke (*groggy*) olarak Rapor'a saldırmaya başladı.

Nihayet, hükümet, bu Rapor'u, daha yazılımı bitmemiş ve dolayısıyla açıklanmamış olan başka bir raporla, İHDK'nin 2004 İnsan Hakları Raporuyla karıştırdı! Nitekim, çok samimi bir insan hakları savunucusu olmakla tanınmış TBMM İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış bile bu karıştırma yüzünden "*Kurul, hiç de hoş olmayan bir rapor hazırlamıştır. Rapor'da parlamentoya, hükümete ve başbakana hakaret edilmiş, olay şova dönüştürülmüştür*" dedi (*Birgün*, 03.11.2004). Tabii ki Rapor'da parlamentoya, hükümete ve başbakana getirilmiş bir eleştiri bulunmak şöyle dursun, bu kurumlarla ilgili tek bir sözcük bile yer almıyordu.

Bu saldırı sürecini ve bunun üzerine çok sayıda bireyin ve gerçek sivil toplum kuruluşunun (Mazlum-Der, KESK, Türkiye İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Helsinki Yurttaşlar Derneği, Küresel Barış ve Adalet Komisyonu, İstanbul Tabip Odası, Türkiye Barolar Birliği, Kafkasya Forumu, Barış Girişimi, Ankara Üniversitesi öğretim elemanları, Çağdaş Avukatlar Grubu, Düşünce Suçuna Karşı Girişim, vb., vb.) Rapor'a gittikçe artan dozlarda yükselen desteğini ve içlerinden Fikret Başkaya, Şanar Yurdatapan, Yılmaz Ensaroğlu, Ayhan Bilgen gibi isimlerin "Biz de Rapor'a imzamızı koyuyoruz ve kendi hakkımızda suç duyurusunda bulunuyoruz" (bkz. *Yeni Şafak*, 04.11.2004) diye Cumhuriyet Savcılıklarına

başvuruşlarını anlatmaya devam etmenin sonu yok, çünkü bu satırların yazıldığı Kasım 2004 sonunda bile bu karşılıklı ortam devam ediyor. Onun için, Rapor'a getirilen itirazları, fikir düzeyleri ne olursa olsun ele almak ve bunlara verilen cevapları özetlemek daha verimli olacak.

RAPOR'A GELEN İTİRAZLAR VE CEVAPLARI

Bunları kabaca beş grupta toplayabiliriz:

1) "Rapor usulsüzdür, yok hükmündedir".

Bu eleştiriyi kendi içinde beşe ayırmak mümkün.

a) Hükümet: "Bu raporu biz istemedik, resmî değildir".

Bu beyanın yarısı doğru, yarısı yanlış. Doğru olan tarafı: Hükümet böyle bir rapor talep etmedi. Rapor'u, İHDK, kendisiyle ilgili yönetmeliğin "Kurul'un Görevleri" başlıklı 5. maddesinin a, b, ve d şıklarının kendisine insan hakları konusunda verdiği "tavsiyelerde bulunmak, öneriler ve raporlar sunmak, görüş bildirmek, idari önlemlerin alınmasını tavsiye etmek" yetkilerini yerine getirmek için resen hazırladı.

Üstelik, bu 5. maddenin yalnızca e, f ve g şıklarında bu tavsiye, öneri, rapor ve görüşleri hangi makamın isteyebileceği ve bunların hangi makama sunulacağı belirtilmiş: Üst Kurul ve Bakan. Diğer şıklarda böyle bir makam ve koşul bulunmuyor.

Yanlış olan da şu: İHDK, bir yasayla kurulmasının ve bir de yönetmeliğe sahip bulunmasının gösterdiği gibi, resmî bir kuruluş. İnsan Haklarıyla Görevli Devlet Bakanlığı aracılığıyla Başbakanlığa bağlı. Nitekim, yukarıda sözünü ettiğim yönetmeliğin daha 1. maddesi "*Başbakanlık bünyesinde kurulan İHDK...*" diyor. Madde 6/i: "*Kurulun giderleri Başbakanlık bütçesinden karşılanır*" diyor. Örneğin, Ankara dışından toplantıya gelecek üyelerin yol masrafları bu bütçeden çıkıyor, sekreterlik hizmetleri İHB tarafından veriliyor, vb.

b) Hükümet: "Önce basına açıklanması usulsüzdür"

Hükümet tarafından talep edilmemiş bir raporun önce hükümete sunulması zorunluğu var mıdır yok mudur tartışması bir yana, İHDK dışındaki kamuoyunun bilmediği bir husus var:

İHDK'nin bugün kadarki bütün toplantıları medya temsilcilerine açık yapıldı. Hatta, medyanın İHDK çalışmalarından haberdar olması ve bu konuda yayın yapması önemli sayıldığından, gazeteciler için her oturumda ayrı bir masa bulunduruldu. Yani, Rapor'un bütün tartışmaları medya önünde cereyan ettiği gibi, metni de basılı ve eposta mesajı olarak her zaman herkese açık oldu. Böyle bir metnin, "önce basına açıklanmıştır" denmesi bu durumda ne kadar mümkünse, basına açıklanması da o kadar "usulsüz". Anlaşılan, hükümet, kendisini saldırı yağmurundan kurtarabilmek için bir de bu argümanı kullandı.

c) GONGO'lar: "Oylama geçersizdir".

Yönetmeğin ilgili maddesi şöyle: *"Madde 6/f: Toplantı, üye tam sayısının yarısından bir fazlası ile yapılır. Kararlar toplantıya katılanların yarısının bir fazlası ile alınır. Eşitlik halinde Kurul Başkanının oyu iki oy sayılır".*

İlk toplantısından bu yana, İHDK oturumlarının açılışında üyelerin çoğunluğunun bulunup bulunmadığı imza tutanağıyla saptandı ve ondan sonra yapılan oylamalarda, salonda kaç kişinin bulunduğu sayılmaksızın, kararlar oy verenlerin çoğunluğuyla alındı. TBMM'de bile sabaha karşı yapılan oylamalarda, yoklama istenmediği durumlarda yaklaşık 40 kişinin oyuyla yasa çıkartılmasının usulden olduğu Türkiye'de bundan daha doğal bir şey zaten olamazdı.

Oylama gününün tablosu şöyle: İHDK'nin o zaman tam üye sayısı 78. Gündeminde Rapor'un oylanacağı da yer alan toplantıda (01 Ekim) tutulan imza çizelgesinde sabah oturum başlarken 67 imza var. Öğlen yemek için ara verilip devam edildi. Başta "Hukukun Egemenliği Derneği" olmak üzere birtakım dernekler (şurası ilginç ki, devlet kurumlarının temsilcileri değil, dernekler!) durmadan: "Tartışmalar yeterli değildir, oylamaya geçemeyiz" diye itiraz ettiklerinden, oylamaya ancak 17.00 gibi geçilebildi. Sonuçta: Olumlu: 24; olumsuz: 7; çekimser: 2 oy çıktı.

Bu sonuca, toplantıda hiçbir kurum veya üye en ufak bir itiraz yükseltmedi. "78 üyeden yalnızca 24'ünün oyuyla kabul edilmiştir, yangından mal kaçıran gibi oylama yapılmıştır" türünden itirazlar daha sonraki günlerde ve haftalarda ortaya çıktı.

İşin daha ilginç tarafı, oylamadan önce hiçbir kurum temsilcisi veya üye kalkıp, "Oylama nisabı yoktur, yoklama istiyorum" türünden yazılı veya sözlü bir beyanda bulunmadı. Çünkü, hemen yukarıda da belirttiğim gibi, İHDK'nin o ana kadar yapılmış sekiz toplantısının hiçbirinde böyle bir oylama nisabı kavramı ortaya atılmamıştı;

oylamalar, daima toplantıda bulunan üyelerin katılımıyla yapılmıştı. Anlaşılan, Anadolu'nun binlerce yıllık "Yenilen horoz, güreşe doymazmış" sözü boşuna söylenmemiş.

d) GONGO'lar: "Rapor değiştirilmiştir"

Rapor'a karşı ileri sürülen iddialar arasında en gülüncü, bu. Anlatayım:

Rapor kabul edilince, başkan Prof. Kaboğlu şöyle dedi: *"Alt Komisyon raporu, uzun tartışmalardan sonra kabul edilmiştir. Hepimize hayırlı olsun. Ben burada Prof. Oran'dan şahsen bir temennide bulunmak istiyorum. Acaba Rapor'u bir gözden geçirip, getirilen eleştirilerin bir kısmını dikkate alacak biçimde bir revizyon yapılabilir mi, özellikle sonuç kısmında bir tekrar var gibi gözüküyor, ona bir bakabilir mi?"*.

Bunun üzerine ben söz aldım: *"Getirilen eleştiriler Rapor'un belkemiğine yöneliktir. Bunların dikkate alınması halinde ortada Rapor diye bir şey kalmayacaktır ve zaten bu eleştirilerin amacı da budur. Bununla birlikte, başkanımızın bu temennisi üzerine Rapor'u tekrar bir gözden geçireceğim"* dedim.

Nitekim, bir daha baktım, Rapor'un sonuç ve öneriler kısmının son paragrafı, yani Rapor'un son paragrafı, iki sayfa yukarıda da geçen "Türkiyeli" önermesinin bir tekrarı mahiyetindedir. Bu durumda o mükerrer paragrafı çıkardım, yukarıda da gereken cümle yapısı değişikliğini yaparak Rapor'a son biçimini verdim. Hatta, Sky-TV'de de söylediğim gibi, Prof. Kaboğlu'na Rapor'un son biçimini sunarken bir daha birlikte okuduk, bir cümlede düşüklük gördük, onu dak-sille düzelttik, Sn. Gül'ün makamına öyle sunduk.

İnanılır şey değil ama, Sky-TV programında benimle tartışan (ve Rapor'a en çok karşı çıkan GONGO olan) "Hukukun Egemenliği Derneği"nin başkanı, bizim nasıl sahtekarlık yaptığımıza örnek olarak bu "dak-sil"i verdi!

Tam bu noktayla ilgili olarak, Prof. Kaboğlu'nun çok önemli bir saptaması var. Diyor ki: *"Rapor'un kabulü için oy verenler, Rapor'un, oylandıktan sonra gözden geçirilerek bir anlamda yumuşatılmasına belki itiraz edebilirlerdi. Ama Rapor'un reddi için oy verenler itiraz edemezler, çünkü ufak da olsa yapılan değişiklik onların istediği yönde yapıldı"*. Ne kadar ilginç değil mi? Rapor'un kabulünü bir buçuk yıl uğraş verdikleri halde önleyemeyenlerin, panik içinde nelerden medet umabildikleri çok öğretici.

Bu arada, ilave edeyim, Rapor 22 Ekim günü Sn. Abdullah Gül'ün makamına sunulurken, herhangi bir hukuksal veya usule ilişkin zorunluluk olmadığı halde, söz konusu eleştirilerin yazılı olarak verilmiş olanları da, Rapor'un eki olarak sunuldu...

e) GONGO'lar: "Rapor usul yönünden iptal edilmelidir"

Tabii, yukarıdaki GONGO iddialarının kaçınılmaz sonucu olan bu itiraz için biraz geç. Bu usul itirazları hiçbir hukuksal temele dayanmıyor ama, dayansaydı bile artık çok geç. Çünkü, Rapor oylanmadan önce itiraz etmeyen, oylanıp kabul edildikten sonra da itiraz etmeyen bu GONGO'lar, bu usul itirazını Rapor'un 01 Ekim'de kabulünden tam 24 gün sonra, yani 25 Ekim'de yaptılar (yukarıda sözünü ettiğim, Bolayır'ın suç duyurusu).

Yine bu noktayla ilgili olarak Prof. Kaboğlu'nun gözlemini aktarayım, başka bir şey gerekmez: *"Burada, yalnızca danışma niteliği taşıyan bir Rapor'dan söz ediyoruz. Bir anayasa değişikliği veya yasa oylaması hakkındaki usule ilişkin itirazlar bile, Anayasa Mahkemesine en geç 10 gün içinde yapılmalıdır. Yani, esasa (yani, yasanın anayasaya aykırı olduğuna) ilişkin başvuruların 60 gün içinde yapılabilmesine karşılık usul itirazları yalnızca 10 günle sınırlanmıştır. Bunun sebebi, bu itirazların ânında yapılması gerektiği hususudur. Burada ise, danışma raporunun kabulünden 20 küsur gün sonra başvuruluyor!"*.

2) "Rapor Lozan'ı reddediyor, Sevr'i geri getirmek istiyor"

Rapor'u okumazsanız, "1774 Küçük Kaynarca'yı geri getirmek istiyor" demeniz de mümkün.

Biz Rapor'da Lozan'ın reddi konusunda tek bir kelime etmedik. Tam tersine, Lozan'ın tam uygulanmasını talep ederek şunları söyledik: Devletimizin kurucu antlaşması Lozan bugün Türkiye tarafından ya çok sınırlı olarak uygulanmaktadır, yada hiç uygulanmamaktadır. Bu durum, Türkiye'nin geçen 81 yıl içinde imzaladığı insan hakları metinleri de dikkate alınır, çağdaş gelişmelere ters düşmek yüzünden ülkemizi uluslararası planda çok zor durumda bırakmaktadır. İçte ise, 39/4'ün getirdiği "her türlü dili kullanma" hakkının hiç uygulanmamış oluşu, PKK'ya paha biçilmez bir bahane vermiştir: "Sana anadilini haram ettiler".

Rapor'da "Sevr'e atıf ise, yalnızca "Sevr Sendromu" teriminde geçiyor. Yani, sanki 1920 Sevr ortamı varmış gibi bir korku yayarak, insan hakları gelişmelerini "parçalayıcı" olarak nitelemekle ilgili olarak.

3) “Üniter devlet yıkılmak isteniyor, Türkiye bölünmek isteniyor”

Rapor’da, üniter yapının federal yapıya dönüştürülmesi konusunda tek bir kelime bulunmuyor. Ülkenin bölünüp bölünmemesi konusundaki tek cümle de böyle: “Devletin ülkesiyle bölünmez bütünlüğü son derece doğal ve tüm dünyada tartışmasız kabul edilen bir husustur.” Böylesine açık bir ifadeyi çarpıtmak da, ayrı tür bir marifet olsa gerek.

Diğer yandan, insan haklarını eksiksiz uygulamak suretiyle devletin yurttaşını “zoraki” olmaktan çıkartıp “gönüllü” yurttaş haline getireceğini ve böylece mutlu olan bir millet üzerine oturan devletin çok daha güçleneceğini Rapor’da döne döne yazmış bulunuyoruz. Ama, tabii, okumuş olmak gerek. Özellikle, Doç. Dr. Deniz Baykal gibi üniversite hocası kökenli olanların “Lozan’la çizilmiş sınırların tartışmaya açılması (...) aldatmacası ve yapay azınlıklar yaratma niyetleri hiçbir zaman sonuç vermeyecektir” (Radikal, 29.11.2004) demesini başka bir şeye bağlamak zor. Bu konuda Genelkurmay İkinci Başkanı sanki Rapor’da üniter devlet tartışılmış gibi demeç verdi: “Türkiye’de üniter devlet yapısını tartışmaya açmak TSK tarafından tasvip edilemez” (Milliyet, 03.11.2004). Arkasından da, 1. Ordu komutanı benzer bir demeç verdi.

Bu konuda bir tek husus beni üzdü: Kendimi yakın hissettiğim Sn. Cumhurbaşkanı Sezer; 29 Ekim mesajında Rapor tartışmalarıyla ilgili olarak, Rapor sanki kültürel haklardan başka bir şeyden bahsediyor, ulus-devleti yıpratmak istiyor ve üniter (tekil) devleti sorguluyormuş gibi, şunları söyledi: “Birlikte yaşayan toplulukların, kültürel haklar dışında, etnik, dinsel, mezhepsel kimliklerinin öne çıkarılması ulus-devleti yıpratmanın ötesinde, ulusal birliğe zarar verecek niteliktedir (...) Tekil devlette, ülke, ulus ve egemenlik tektir, bölünemez. Türkiye Cumhuriyetinin kurucu ve asli ögesi tektir ve Türk ulusudur” (Radikal, 29.10.2004). Bu sözlerin, Rapor’a saldıranlar (hatta, konuyu çok uzaktan izleyenler) tarafından Rapor’un aleyhinde olarak algılandığına bir kuşku olmasa gerek.

Bunca hakaret ve tehdit atmosferinde, Cumhurbaşkanının bu mesajını “üzücü tek nokta” olarak nitelemek niye, diye sorulabilir. Bunun cevabını yüzyıllar önce, Pir Sultan Abdal vermiş: “... Dostun gülü yâreler beni”.

4) “Azınlık yaratılmak isteniyor, Türkiye bölünmek isteniyor”

“Çoğunluktan farklı olan ve bu farklılığı korumak isteyen dominant-olmayan kişi” azınlık mensubudur ve bir ülkede varsa vardır, yoksa yoktur. Azınlık ayrıca yaratılmaz.

Ama, bu işin düğüm noktası bu konudaki bilgisizlik değil. Talihsiz bir tarihsel bir olgu. Şöyle:

AB, “azınlık” dediği zaman, yukarıda söylediğimi anlıyor çünkü çağdaş anlayış bu. “Azınlık hakları” dediği zaman da, doğal olarak, “bir ülkede dominant olmayanların da, dominant olanlarla tamamen aynı haklara sahip olması”nı söylüyor. Yani, Sünni çoğunluk camide ibadet ederken elektrik parası ödemiyorsa, Alevi veya gayrimüslim azınlık cemevi veya kilise veya havrada inancını yerine getirirken ödemesin. Türkçe konuşanların çocukları okulda Türkçe ders alabiliyorlarsa, Kürtçe veya Çerkezce konuşanların çocukları da eğer anlamlı bir sayıyı tutturabiliyorlarsa okulda seçmelik Kürtçe veya Çerkezce alabilsinler. Denilen, bundan ibaret. Ama örneğin 1. Ordu Komutanı Org. H.Tolon: *“Kimdir bu ülkede azınlık? Herkesin hakkı Türk vatandaşı kadardır. Hiç kimse Türk vatandaşlığının üstünde hakka sahip değildir”* diyebiliyor (Milliyet, 24.11.2004).

Oysa, Türkiye’de “azınlık” deyince hemen akla gayrimüslimler geliyor ve derhal iki şey anlaşılıyor: 1) İkinci sınıf yurttaş, 2) Bölücü unsur. Çünkü Osmanlı’nın 1454’te kurduğu Millet Sistemi etkisini sürdürüyor. Üstelik, Lozan’ın 37 ilâ 44 maddeleri bu sistemi kağıda döktü. Gayrimüslimler, Millet Sisteminde “Millet-i Hakime” Müslümanlar karşısında ikinci sınıf tebaaydı. Bunlar o zamanlar bir de Avrupa’nın büyük devletlerinin Osmanlı’ya müdahale bahanesini oluşturdukları için, hâlâ “bölücü” sayılıyorlar. Kafalarımız aynen böyle işlemeye devam ediyor. Azınlık deyince bu nitelikleri yüklediğimiz gayrimüslimden başka bir şey aklımıza gelmiyor.

Böyle işleyen kafaların AB’nin ne dediğini anlaması ne kadar mümkünse, o kadar anlıyoruz ve bütün mesele de oradan çıkıyor. Bu durumda, tabii ki birey’e verilmekle birlikte, kullanım itibarıyla grup olarak kullanacakları haklar isteyen Alevilerin ve Kürtlerin neden hep birlikte ayağa kalkıp: “Biz azınlık değiliz!” diye haykırımları anlaşılıyor tabii.

5) “Türkiyelilik” kabul edilemez”

Rapor’un en fazla saldırılan noktası, daha önce defalarca “anayasal vatandaşlık” ve “TC vatandaşlığı” terimleriyle ifade edilmiş bu nokta. Oysa, en birleştirici ve üstelik en pratik noktası.

Orijinal noktası; zira Rapor, etnik bir anlamı olan “Türk” yerine “Türkiyeli” üst kimliğini öneriyor. Böylece, “Biz kurucu unsuruz!” iddiasını ileri sürecektir hiçbir alt kimliğin diğerlerini “talî unsur” derecesine indirgeyerek onların üzerine çıkmasına izin vermeyecek teritoryal (topraksal, ülkesel) bir ilke getiriyor.

Pratik noktası, çünkü “Ben Türk’üm” diyenlerin tutumlarını değiştirmelerine gerek yok; devam edebilirler. Ama bunu söyleyemeyenlerin “Ben Türkiyeliyim, Türkiye Kürdü’yüm, Türkiye Ermenisi’yim, vb.” demesi olanağı yaratılıyor. Zorlama yok. Olanak yaratma var. Daha ne olsun?

“Türk” üst kimliğinin, 81 yıllık uygulamada birçok insan için birleştirici olduğu doğru. Ama, bunca yıllık asimilasyona rağmen Türkiye’nin beşte biri açısından birleştirici olamadığı da aynı derecede doğru. “Ben Türk’üm” demeyenler, diyemeyenler ne olacak? Onlara nasıl dedirteceğiz? 81 yıldan beri başarılı olamayan bir “Sen Türk’sün. Dağ Türk’sün!” zorlamasıyla mı? 81 yıldır başarılı olamayan bu zorlama, küreselleşme döneminde mi olacak? Asimilasyon olayı bitti; bunu bir anlasak, çok rahatlayacağız.

Bunlara hiç girmeyenler, giremeyenler, başka usuller denediler. “Türkiyelilik kavramı yapaydır, İngilizce’ye tercümesi bile mümkün değildir” dediler. Hiç akıllarına getirmediler ki bu terim B.Britanya için değil Türkiye için düşünülmüştür. Sanki, “Estağfurullah”ın İngilizcesi vardır. Sanki, “*I’m Turkish*” yerine “*I’m from Turkey*” veya “*Je suis turc*” yerine “*Je suis de Turquie*” denemiyor. Sanki, “Fransız” ile “Fransalı” arasında bir fark var; sanki eskiden buna “Fransevî” demiyorduk.

Diğer yandan, TC vatandaşları K.Kıbrıs’taki Türkler tarafından “Türkiyeli” olarak anılmıyor mu? Avrupa’daki insanlarımız eğer kendilerini “Türk” olarak değil de örneğin “Kürt” olarak niteledikleri zaman ne diyorlar? “Türkiyeli Kürt” demiyorlar mı? 1985 sonrası Jivkov’un faşist rejiminden kaçan Türklere biz burada “Bulgar Türkü” diye hitap ettiğimiz zaman çok alınarak ve derhal: “Biz Bulgaristan Türküyüz” diye düzeltmelerinden de hiçbir şey öğrenmedik mi? Batı Trakya azınlığı kendine “Yunan Türkü” mü diyor?

Tabii, bu tartışmaları yapabilmek için belli kavramları bilmek gerekiyor; bilmeden yalnızca kahvehane sohbeti oluyor ve sonuçta kavga çıkabiliyor. Ulus denilen şey inşa etmenin iki türlü yöntemi var: kan esası ve toprak esası. Eğer ülkede çok sayıda etnik/dinsel grup varsa, ki Türkiye böyledir, ikincisinden başka çare yok. Bu durumda, ülkenin üst-kimliğinin (devlet tarafından vatandaşa biçilen kimliğin) adı, bütün bu alt-kimlikleri (vatandaşın kendine biçtiği kimliği) kucaklayabilmek için, bütün bunların adlarından farklı bir ad olarak seçmek lazım. Yoksa, bunlardan üstün olanının adı üst-kimlik ilan edilip, sonra da “Bu ad herkesi temsil ediyor” denemez. Ama Türkiye’de deniyor.

İran, Fransa, B.Britanya, İspanya... Bunlarda, sırayla: İran, Frank, Breton, İspanyol diye bir alt-kimlik yok. Birincisinde Farslar, Azeriler, Kürtler, Beluciler vs. var. İkincisinde Korsikalılar, Bretonlar; Oksitanlar, vs. var. Üçüncüsünde İskoçlar, İngilizler, Galliler, İrlandalılar var. Dördüncüsünde Katalanlar, Basklar, Andaluzyalılar, Kastilyalılar vs. var. Yani, bütün bu ülkelerde alt-kimlikler ile üst-kimliğin adı tamamen farklı.

Tabii ki, bütün bu ülkelerde ülkeye damgasını vurmuş olan etnik gruplar var. Örneğin B.Britanya’da İngilizlerin dili konuşuluyor ve ülkenin gayri resmî adı “İngiltere” biçiminde de söylenebiliyor. İran’da da Farsça konuşuluyor. Türkiye’de de Türklerin lisanı olan Türkçe başat ve resmî dil. Bütün bunlar apayrı bir mesele ve çok doğal.

“Türkiyeli”yi bir türlü benimseyemeyenlerin itirazları şunlar:

- 1) “Bu, bizi parçalar”: Tam tersine. Asıl, “Türk” parçalıyor, çünkü Türk etnik kimliğinden olmayanları yabancılaştırıyor. “Ben Türk’üm” demeyen insanlar nasıl “Türk” üst-kimliğinde birleşir?
- 2) “Türk üstünlüğünden vazgeçilemez”: En samimi olanlar, bunlar. Tabii, en az savunulabilir şeyi söyleyenler de...
- 3) “Birşey fark etmeyecektir”: Etmeyecek olur mu? Türkiyelilik, tekçi (monist) zihniyetin değiştiğinin, Türkiye’deki bütün alt kimliklerin kucaklandığının simgesi.
- 4) “Türkiyeli, Türk’ten gelir, yani meseleyi çözmez”: Bunu en çok milliyetçi Kürtler söylüyor; “Anadolu Cumhuriyeti” öneriyorlar. Trakya’yı ne yapacaksınız? Üstelik, bu ülkenin adını Türkler koymadı. Kimi ülkeler “dışarıdan” adlandırılır. Türkiye’nin adı da Venedikliler tarafından verildi: Turchia. Zaten, ilk başta devletin adı da buydu: Turkiya

Cumhuriyeti. Sevr metninde 20 küsur kere “Osmanlı İmparatorluğu”, 200 küsur kere “Türkiye” geçer, biliyor muydunuz?

Rapor neden en fazla bu nokta saldırıya uğradı? Çünkü, “yastığını bile değiştirsene iki gün uyuyamazsın” ilkesine göre yeni her Őeyin rahatsız edici olduğu bir yana; kimi insanlar ayrıcalıklarının yitirecekleri için, kimi insanlar kendi grubunu dominant hale getirmek istediği için, kimileri de bu kavram için önerdikleri terimden (anayasal vatandaşlık, TC vatandaşlığı, Anadolu, vb.) başka bir terim ileri sürüldüğü için bu kavrama itiraz etmek ihtiyacını hissettiler.

Oysa M.Kemal, Cumhuriyet’in ilanından önce hep “Türkiye Milleti”, “Türkiye Halkı”, “Türkiye Devleti”, “Türkiye Ordusu”, “Türkiye H k meti” terimlerini tercih etmiřti⁴. Çünkü Kurtuluř Savaşı içinde teklik’e değil, birlik’e ihtiyacı vardı. Bugün de bizim birlik’e ihtiyacımız var, çünkü 80 yıldır teklik çabası göstermenin, birleşirici değil, aksine bölücü (iç savaş 15 yıl sürdü; daha yeni bitti!) olduğunu sanırım  ğrendik.

Buna galiba “*back to the future*” diyor; yani maziye gönderme yaparak istikbali inşa etmek...

⁴ Bkz. benim Atatürk Milliyetçilięi, resmî ideoloji dışı bir inceleme, 5 baskı, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1999, s.209-211, dipnot 343a.